

УДК 347.65/.68

Резворович К.Р.
кандидат юридичних наук
(Дніпровський національний
університет імені Олеся Гончара)

СУЧАСНИЙ СТАН ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЖИТТЯ НОТАРІУСАМИ ЗАХОДІВ ЩОДО ОХОРОНИ СПАДКОВОГО МАЙНА

Здійснено аналіз сутності та змісту комплексу заходів, спрямованих на охорону спадкового майна. Визначено особливості окремих процедурних аспектів та дій з охорони, збереження та управління спадковим майном. Запропоновано авторське визначення та бачення змісту цивільно-правової категорії «охорона спадкового майна». Розкрито особливості проведення опису такого майна. Проведено аналіз законодавчого закріплення порядку та особливостей вчинення окремих нотаріальних дій у процесі охорони спадкового майна. Надано характеристику процедурам збереження та управління майном виходячи з окремих специфічних рис та правового режиму речей, що його становлять. Розкрито порядок забезпечення витрат на охорону спадкового майна.

Ключові слова: спадкове майно, спадкування, спадкоємці, охорона спадкового майна, нотаріальні дії, управління спадковим майном.

Актуальність теми. Відносини спадщини є одними із найбільш суперечливих через те, що вони пов'язані із волею суб'єкта, який вибуває із суспільних відносин та фізіологічного буття назавжди. При цьому воля особи, яка помирає (спадкодавця), суттєво впливає на юридичну долю речей та речових прав, які йому належали, а також впливає на суб'єктів суспільних відносин, які пов'язані із такою особою частіше за все родинними зв'язками. Саме тому захист прав спадкоємців, як і сама процедура їх участі в процесі розподілу спадщини, вбачається надзвичайно цікавим предметом теоретико-методологічного дослідження, але разом з тим – і найбільш дискусійним у цивільному праві. З точки зору забезпечення законності суспільних відносин держава повинна вжити заходів для захисту прав спадкоємців, їх урівняння в силу своєї безпристрасності, оскільки для держави будь-яка особа, що перебуває із нею у відносинах громадянства, становить однакову цінність. З огляду на це роль нотаріуса у відносинах спадщини вбачається саме тією самою гарантією дотримання прав та інтересів всіх спадкоємців та збереження стабільності у відносинах спадщини і правильності у виконанні волі померлої особи.

Роль нотаріуса у відносинах спадкування є актуальним об'єктом дослідження багатьох сучасних вчених цивілістів, зокрема таких, як

М.Г. Кравченко, О.Є. Кухарев, С.Я. Фурса, Є.І. Фурса та ін.

Метою даної статті є визначення основних особливостей та пошук шляхів вдосконалення законодавчого забезпечення процесу вжиття нотаріусами заходів щодо охорони спадкового майна.

Виклад основного матеріалу. Головна роль нотаріуса в спадкових відносинах полягає не стільки в забезпеченні законності процедури, скільки в дотриманні та захисті інтересів окремих сторін відносин спадкування. Зокрема, таке дотримання є важливим у контексті визначення юридичної долі майна померлого, а також долі тих обов'язків, носієм яких він був, та тих, щодо яких він визначався боржником.

Стосовно заходів щодо охорони спадкового майна, то така сфера діяльності є однією з найбільш класичних і характеризується не лише участю нотаріусів, але і можливим залученням посадовців органів місцевого самоврядування. Все це підкреслює важливість правової охорони спадкового майна, що у свою чергу вимагає посилення уваги стосовно такого майна як з боку законодавців, так і з боку учасників відносин з приводу його розподілу. Щоправда, якщо законодавець визначає рамкові засади та умови набуття права власності на предмети спадщини виходячи з права заповідача і його волі, то спадкоємці досить часто зловживають законодавчо визначеними можливостями захисту своїх прав та інтересів, навіть якщо такі інтереси йдуть в розріз із волею заповідача.

За таких умов участь нотаріуса у процесі захисту спадкового майна вбачається необхідною з точки зору надання стабільності відносин між спадкоємцями, а також статичності юридичної долі спадкового майна, щонайменше на якийсь час, який необхідний для виявлення всіх спадкоємців та вчинення інших обов'язкових дій, передбачених законом чи заповітом.

Як зазначають Є.І. Фурса та С.Я. Фурса, правовий зміст нотаріального провадження із вжиття заходів щодо охорони спадкового майна полягає в тому, що на перехідний період, коли фактично право власності на дане спадкове майно перебуває у невизначеному (невстановленому) стані, необхідними є відповідні заходи, спрямовані на призначення конкретних осіб, які відповідатимуть за його зберігання. При цьому необхідним є встановлення місцезнаходження майна, що належить спадкодавцю на праві приватної власності. Це питання досить актуальне в нотаріальній практиці, оскільки у багатьох заповітах не зазначається конкретне майно, що передається спадкодавцем, та його місцезнаходження [7; 8]. «Також не має визначеності в обсязі спадкового майна, якщо правовідносини щодо спадкування визначаються законом. Тобто реальним є випадок, коли спадкоємець буде повідомлений нотаріусом про відкриття спадщини за заповітом, але не знатиме, де знаходиться спадкове майно, з чого воно складається тощо» [6, с. 197]. Отже, охорона спадкового майна – це не лише вжиття нотаріусом захисту щодо заборони відчуження майна, створення належних умов тимчасового виключення чи обмеження його цивільного обороту, але й інші заходи, спрямовані на забезпе-

чення первинного вигляду та стану майна на момент відкриття спадщини і до його успадкування.

Відповідно до ст. 1283 ЦК України «охорона спадкового майна здійснюється в інтересах спадкоємців, відказоодержувачів та кредиторів спадкодавця з метою збереження його до прийняття спадщини спадкоємцями або набрання законної сили рішенням суду про визнання спадщини відумерлою. Нотаріус або в сільських населених пунктах – уповноважена на це посадова особа відповідного органу місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини за заявою спадкоємців або за повідомленням підприємств, установ, організацій, громадян, або на підставі рішення суду про оголошення фізичної особи померлою чи за своєю власною ініціативою вживає заходів до охорони спадкового майна» [9]. Абсолютно тотожна норма міститься і в ч. 1 ст. 60 Закону України «Про нотаріат». Відповідно до ч. 2-3 цієї ж статті «за заявою спадкоємців або за повідомленням громадян, підприємств, установ, організацій заходи щодо охорони спадкового майна можуть вживатися нотаріусами або посадовими особами органів місцевого самоврядування, які вчиняють нотаріальні дії, за місцезнаходженням цього майна з повідомленням про вжиті заходи нотаріуса або посадової особи органу місцевого самоврядування, яка вчиняє нотаріальні дії, за місцем відкриття спадщини. У разі одержання від суду рішення про оголошення фізичної особи померлою державний нотаріальний архів передає це рішення нотаріусу або посадовій особі органу місцевого самоврядування, уповноваженій на вчинення нотаріальних дій, за місцем відкриття спадщини для вжиття заходів з охорони спадкового майна» [5]. Таким чином, можна побачити, що законодавець передбачає подвійні гарантії прав спадкоємців, передбачаючи в законі можливість охорони спадкового майна як за місцем відкриття спадщини, так і за місцем фактичного знаходження спадкового майна. Однак, на нашу думку, це не повинно бути правом, а становити обов'язок нотаріуса чи особи, уповноваженої на охорону спадкового майна, вживати дії, спрямовані на таку охорону у випадку повідомлення їх про наявність майна, що становить спадщину на території, на яку поширюється їх юрисдикція і яка не співпадає з місцем відкриття спадщини.

Правова конструкція «може» свідчити про наявність права, але при цьому необхідно враховувати що право – це елемент диспозитивності. Натомість у випадку захисту прав спадкоємців та охорони спадкового майна доцільно домогтися максимального рівня забезпечення збереження такого майна. На нашу думку, це можна зробити шляхом заміни в ч. 2. ст. 60 Закону України «Про нотаріат» правової конструкції «можуть вживатися» на правову конструкцію «повинні вживатися».

При цьому слід звернути увагу на позицію О.Є. Кухарєва, який вбачає за необхідне «на законодавчому рівні додатково встановити випадки, коли вжиття заходів щодо охорони спадкового майна є обов'язковим як з боку нотаріуса, так і з боку виконавця заповіту. Серед таких випадків слід виділити

такі:

- ніхто зі спадкоємців не вступив у володіння спадщиною, що потребує охорони (управління);
- у нотаріуса чи виконавця заповіту є достовірна інформація про відсутність хоча б кількох осіб, які призвані до спадкування;
- випадок, коли спадкоємцем є громадянин, який визнаний в судовому порядку недієздатним або обмеженим в дієздатності і його опікун (або особисто громадянин у випадку згоди піклувальника) не вступив у володіння (управління) спадковим майном» [2, с. 110]. Наведений перелік є цілком виправданим, і вказані випадки дійсно потребують втручання нотаріуса з метою захисту прав спадкоємців, але, на нашу думку, цей перелік потребує доповнення. Вбачаємо за необхідне обов'язкове вжиття заходів з охорони спадкового майна нотаріусом або виконавцем заповіту, якщо хоча б одним спадкоємцем є дитина, позбавлена батьківського піклування, або дитина-сирота. Навіть за умови наявності в такої дитини опікуна вважаємо за необхідне участь нотаріуса у процесі охорони спадщини, що забезпечить максимальний рівень дотримання прав такого спадкоємця.

Загалом, як зазначається в Методичних рекомендаціях щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя, схвалених Рішенням Науково-експертної ради з питань нотаріату при Міністерстві юстиції України 29.01.2009, «вжиття заходів щодо охорони спадкового майна є однією із найважливіших нотаріальних дій, що гарантує захист майнових прав громадян. Ця нотаріальна дія вчиняється після її оплати у день подачі всіх необхідних документів. Заходи щодо охорони спадкового майна мають бути проведені у максимально стислі строки. Вжиття заходів щодо охорони спадкового майна здійснюється поетапно:

- прийняття заяви про вжиття заходів щодо охорони спадкового майна;
- здійснення підготовчих дій (витребування та отримання всіх необхідних документів, вирішення питання щодо залучення свідків, необхідності залучення експерта чи оцінювача тощо);
- опис спадкового майна;
- охорона та зберігання описаного спадкового майна» [3].

Таким чином, можна побачити, що охорона спадщини – це надзвичайно складне явище в нотаріальній діяльності, це комплекс дій та процедур, спрямованих на встановлення нотаріусом свого контролю над майном, що складає спадщину, його ідентифікацію, вставлення місцезнаходження, вжиття заходів з розшуку спадщини, і лише окремим етапом є власне забезпечення його цілісності та охорони на період здійснення всіх необхідних дій для прийняття його у спадок спадкоємцями. Тобто «охорона спадкового майна» як цивільно-правова категорія є значно ширшим поняттям, ніж «охорона спадкового майна» у розумінні процедурного аспекту здійснення нотаріусом

дій щодо поширення на спадщину режиму фізичної охорони із залученням спеціальних суб'єктів охоронної діяльності.

Більш системно алгоритм вжиття заходів з охорони спадкового майна закріплено в Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого Наказом Мініюсту України від 22.02.2012 № 296/5м (далі – Порядок). Так, відповідно до цього Порядку «перед вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна нотаріус вчиняє низку дій, які забезпечують повну охорону цього майна, а саме:

- визначає місце відкриття спадщини, наявність спадкового майна, його склад та місцезнаходження;

- перевіряє наявність спадкової справи за даними Спадкового реєстру. Якщо спадкова справа не заведена, нотаріус реєструє заяву про вжиття заходів щодо охорони спадкового майна також і в Книзі обліку і реєстрації спадкових справ, заводить спадкову справу і реєструє її у Спадковому реєстрі;

- з'ясовує, чи були вжиті попередні заходи щодо збереження спадкового майна;

- повідомляє про це тих спадкоємців, місце проживання або роботи яких йому відоме. Нотаріус може також зробити виклик спадкоємців шляхом публічного оголошення або повідомлення у пресі;

- про проведення опису майна спадкодавця нотаріус повідомляє житлово-експлуатаційні органи, а в разі необхідності – органи внутрішніх справ та інших заінтересованих осіб (кредитора);

- якщо є підстави вважати, що спадщина може бути визнана відумерлою, нотаріус повинен повідомити відповідний орган місцевого самоврядування;

- вживає заходів для залучення до участі в проведенні опису майна свідків (не менше двох)» [4].

Таким чином, можна дійти висновку, що підготовчі дії нотаріуса в процедурі охорони спадкового майна спрямовані на встановлення його місцезнаходження, а також на з'ясування обставин існування/відсутності будь-яких спеціальних режимів такого майна, зокрема режиму його охорони тощо. Лише після того, як нотаріусом вжито відповідних заходів, він проводить опис спадкового майна і здійснює його передачу на зберігання.

Так, відповідно до ст. 61 Закону України «Про нотаріат», «якщо у складі спадщини є майно, що потребує управління, а також у разі подання позову кредиторами спадкодавця до прийняття спадщини спадкоємцями нотаріус призначає хранителя майна. У місцевості, де немає нотаріуса, посадова особа органу місцевого самоврядування призначає у цих випадках над спадковим майном опікуна. Якщо у складі спадщини є корпоративні права для управління ними, нотаріус, а в населених пунктах, де немає нотаріуса, – посадова особа органу місцевого самоврядування призначає управителя спадщини з числа спадкоємців або виконавців заповіту, а в разі їх відсутності – укладає договір на управління спадщиною з іншою особою» [5]. Аналіз наведеної норми свідчить, що законодавець передбачає той факт, щоби охорона

спадкового майна не призводила до втрати його цінності, задля чого вводиться спеціальна процедура – управління спадщиною або окремими її елементами. З цього ми доходимо висновку, що охорона спадщини не є цілком статичною дією, а саме являє собою комплекс заходів із забезпечення такого стану майна, яке було до відкриття спадщини, та утримання його із максимальним збереженням корисних властивостей та якостей. З-поміж іншого це стосується і ринкової вартості окремих об'єктів спадщини. Спадкоємці повинні отримати майно у спадщину із мінімальними втратами його цінності, а цього можна досягнути у деяких випадках лише шляхом продовження нормального функціонування майна або продовження його експлуатації тощо.

Окремо слід звернути увагу на низку суто процедурних аспектів проведення опису майна. Так, М.Г. Кравченко зауважує, що «опис спадкового майна робиться з детальною характеристикою кожної речі окремо (колір, вага, номінал, розмір, сорт, марка, рік випуску, а для іноземної валюти – купюра, її номінал, вартість за курсом Національного банку України тощо) та визначення їх вартості з урахуванням відсотка зносу. А у випадку запровадження режиму управління майном, що є об'єктом спадщини, хранителі, опікуни та інші особи, яким передано на зберігання спадкове майно, якщо вони не є спадкоємцями, мають право отримати від спадкоємців винагороду за зберігання спадкового майна в розмірі, передбаченому чинним законодавством України. Вказані особи також мають право на відшкодування необхідних витрат щодо зберігання й управління спадковим майном за вирахуванням фактично одержаної вигоди від використання цього майна» [1, с. 119].

Крім того, аналіз положень Порядку засвідчує, що опис спадщини є важливою процедурою, оскільки передбачає вжиття заходів, що за своїм характером схожі на вчинення процесуальних дій, скажімо, в рамках кримінального провадження. Так, зокрема, зазначається, що «присутність виконавця заповіту при здійсненні опису спадкового майна є обов'язковою. У разі незгоди з оцінкою спадкоємці вправі запросити спеціаліста-експерта або оцінювача. Оплата праці спеціалістів (експертів, оцінювачів) здійснюється спадкоємцями. Якщо проведення опису переривається або продовжується кілька днів, приміщення кожний раз опечатується нотаріусом. В акті опису робиться запис про причини і час припинення опису і його відновлення, а також про стан пломб і печаток при наступному розпечатуванні приміщення» [4]. Таким чином, будь-який опис оформлюється спеціальним актом, що становить важливий процесуальний документ, сутність якого полягає в гарантуванні прав спадкоємців на неупередженість процедури спадкування майна.

Наведені вище Методичні рекомендації визначають, що «в акті опису має бути зазначено: дату та час складання акта опису, а також ПІБ нотаріуса, який проводить опис; найменування державної нотаріальної контори або нотаріального округу, в якому зареєстрований приватний нотаріус; дату одержання заяви про вжиття заходів щодо охорони спадкового майна (повідом-

лення про склад спадкового майна) або доручення нотаріуса, яким заведено спадкову справу, про вжиття заходів щодо охорони спадкового майна; ПІБ, адресу, а в необхідних випадках – місце роботи та посади осіб, які беруть участь в описі; ПІБ спадкодавця, дату його смерті, місце відкриття спадщини та місцезнаходження спадкового майна; відомості про спадкоємців; відомості про те, чи було опечатано приміщення до прибуття нотаріуса і ким, стан пломб та печаток, якщо приміщення опечатано» [3].

Аналіз норм Закону України «Про нотаріат», Порядку та Методичних рекомендацій дає змогу дійти низки ключових висновків з процедури опису майна, що складає спадщину.

По-перше, прибуваючи за місцем проживання або перебування померлого нотаріус здійснює опис всього майна, що знаходиться в помешканні. Нотаріус не має і скоріше за все не матиме змоги на місці встановити достеменно приналежність окремих речей померлій особі чи ні. Це стосується, наприклад, речей загального вжитку або інших речей, які не ідентифіковані особою, що померла, чи які не потребують реєстрації права власності. Тому нотаріус здійснює опис всього без винятку майна.

По-друге, не все спадкове майно має єдиний правовий режим. Частіше за все воно складається з речей, режим охорони та зберігання яких суттєво відрізняється. Так, класичним прикладом можуть слугувати грошові чи цінні папери, які нотаріус повинен зберігати або на власному спеціальному рахунку, або у приймати на депозит. Також особливий режим охорони мають зброя, вибухові речовини тощо. Такі речі зберігаються в органах МВС України. Спеціальний режим може поширюватися і на окремі цінності, що перебували у власності померлої особи. Зокрема, за згоди спадкоємців, медалі, ордени та інші нагороди спадкодавця можуть передаватися нотаріусом на зберігання до музейних установ на підставі рішення Комісії державних нагород та геральдики при Президентіві України. Крім того, у випадку наявності у спадкодавця речей, виключених із цивільного обороту (наприклад, наркотичні речовини тощо), нотаріус повинен передати їх у відповідні органи та установи, зокрема до органів МВС України тощо. У свою чергу речі, що не мають цінності, можуть не вноситися нотаріусом до акта опису у випадку наявності на це згоди спадкоємців.

По-третє, саме опис спадщини є ключовою процедурою для всього процесу спадкування, оскільки в ній визначається кількість, якість та стан речей, що утворюють спадщину. Фактично проводиться інвентаризація майна, на яке претендуватимуть спадкоємці.

Якщо вжити заходів до охорони спадкового майна неможливо (спадкоємці або інші особи, які проживали зі спадкодавцем, заперечують проти опису, не пред'являють майно для опису, майно вивезене тощо), нотаріус складає акт і повідомляє про це заінтересованих осіб, а в необхідних випадках – фінансовий орган або прокурора [4].

Особливим аспектом здійснення заходів з охорони спадкового майна є

встановлення винагороди за зберігання такого майна. Так, відповідно до ст. 62 Закону України «Про нотаріат» «хранителі, опікуни та інші особи, яким передано на зберігання спадкове майно, якщо вони не є спадкоємцями, мають право одержати від спадкоємців винагороду за зберігання спадкового майна в розмірі, передбаченому чинним законодавством України. Вказані особи також мають право на відшкодування необхідних витрат зі зберігання і управління спадковим майном, за вирахуванням фактично одержаної вигоди від використання цього майна» [5]. Аналіз даної норми викликає одне важливе питання – чи може передаватися на зберігання майно, що складає спадщину, до одного зі спадкоємців? Законодавець однозначно такої відповіді не дає. Не має на це вказівки ані в Порядку, ані в Методичних рекомендаціях. Але, виходячи зі змісту відносин спадкування, враховуючи особисту зацікавленість спадкоємців, вбачаючи на відсутність законодавчо закріпленої можливості провадження контролю за таким зберіганням з боку нотаріуса, вважаємо за необхідне доповнити ст. 62 Закону України «Про нотаріат» частиною третьою такого змісту:

«Спадкове майно не може передаватися для охорони, на збереження одному зі спадкоємців. Виняток складає, якщо відомий лише один спадкоємець або якщо охорону, зберігання чи здійснення заходів з управління майном неможливо здійснювати іншою особою без суттєвого пошкодження або втрати цінності спадкового майна. В такому випадку спадкоємець, який фактично здійснює заходи з охорони, зберігання або управління майном, попереджається про відповідальність за розтрату або приховування спадкового майна, а також про матеріальну відповідальність за заподіяні збитки».

Дійсно, уникаючи конфлікту інтересів, доцільно мінімізувати можливий і частіше за все негативний вплив з боку спадкоємця на спадкове майно. Тому нотаріус залучає третю особу до процесу охорони та зберігання або управління спадщиною.

Але, на думку Є.І. Фурси, передача майна на зберігання спадкоємцю цілком можлива, більше того, «у випадку, коли майно передається на зберігання не сторонній особі, а спадкоємцю, останній також не позбавляється права вимагати відшкодування витрат, понесених ним у зв'язку з охороною й управлінням цим майном, за рахунок спадщини (тобто за рахунок часток інших спадкоємців)» [6, с. 68]. Щоправда остання теза, на нашу думку, є дещо хибною, оскільки цілком логічно розділити витрати на утримання, охорону чи зберігання спадщина між усіма, і в тому числі між тим спадкоємцем, який вчиняє безпосередньо такі дії. Тобто повинна існувати субсидіарна відповідальність спадкоємців за понесені витрати на зберігання спадщини.

Також слід зазначити, що, відповідно до Порядку, укладання договору на управління спадщиною здійснюється, «якщо під час вжиття заходів щодо охорони спадкового майна з'ясується, що у складі спадщини є майно, що потребує утримання, догляду, вчинення інших фактичних та юридичних дій для підтримання його в належному стані. Договір на управління спадщиною укладається нотаріусом з дотриманням вимог частини другої ст. 212 ЦК Украї-

ни» [4]. Єдиною процедурою у сфері договірних відносин з приводу охорони спадщини, яка потребує додаткового врегулювання, на нашу думку, є порядок вибору суб'єкта охорони, утримання чи управління майном, яке перебуває у складі спадкового майна. З огляду на доволі стислі терміни спадкових відносин та необхідність швидкого вжиття заходів з охорони спадщини, в часовому вимірі процедура пошуку вказаного суб'єкта повинна відбуватися досить швидко та оперативно. Але при цьому такий суб'єкт повинен мати належну репутацію та бути сумлінним зберігачем чужого майна.

З огляду на це пропонується вирішити питання щодо створення спеціального реєстру суб'єктів, уповноважених вчиняти дії з охорони, зберігання та управління спадковим майном. Причому до такого реєстру можуть входити будь-які суб'єкти господарювання, задекларовані види економічної діяльності яких відповідають змісту вказаних дій. Виняток мають становити спеціальні способи розпорядження майном, що має специфічний правовий режим. Зокрема, йдеться про управління корпоративними правами тощо.

Самі відносини з такого управління, зберігання та охорони спадкового майна також є нетривалими, а «у разі надходження до нотаріуса за місцем відкриття спадщини заяви про прийняття спадщини дія договору припиняється. У разі відсутності спадкоємців за законом і за заповітом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття спадщини ніким із спадкоємців, а також відмови від її прийняття укладений договір на управління спадщиною діє до ухвалення судом рішення про визнання спадщини відумерлою» [4]. При цьому за загальним правилом охорона спадкового майна триває аж до моменту прийняття спадщини або до моменту, яким припиняється встановлений для такого прийняття строк.

Що ж до покриття витрат на процедури та заходи, пов'язані з охороною спадкового майна, то це прямо передбачається нормою ст. 64 Закону України «Про нотаріат», відповідно до якої «нотаріус до прийняття спадщини одним чи всіма спадкоємцями, а якщо спадщина переходить до держави, то до видачі державі свідоцтва про право на спадщину, дає розпорядження про видачу із спадкового майна грошових сум на покриття витрат, зокрема на охорону спадкового майна і управління ним, а також витрат, пов'язаних із повідомленням спадкоємців про відкриття спадщини» [5]. Ще одним важливим юридичним наслідком прийняття спадщини є і припинення охорони спадкового майна, однак жодних юридичних актів про таке закінчення нотаріус не видає. Єдине, що передбачає закон, – це повідомлення спадкоємців про закінчення процедур охорони спадщини, а у випадку відсутності спадкоємців – відповідні органи держави. Форму та зміст такого повідомлення не встановлено на законодавчому рівні, а тому воно може бути звичайним листом, що, на нашу думку, є не зовсім доречним та коректним з точки зору юридичних наслідків закінчення процедури охорони.

Річ у тому, що після її закінчення нотаріус фактично знімає з себе відповідальність за подальшу долю охоронюваного майна, а тому така нотаріа-

льна дія повинна мати зовнішній вираз щодо інших суб'єктів спадкування. Зокрема, нами пропонується запровадити спеціальне позначення при закритті спадкової справи про те, що режим охорони спадщини припиняється, причому підписи під таким актом стосовно своєї згоди або поінформованості повинні поставити всі відомі нотаріусу спадкоємці. А у випадку, якщо спадщина переходить державі, – підпис керівника або уповноваженої особи відповідного фінансового органу держави.

Висновки. Підсумовуючи результати аналізу законодавчого закріплення охорони спадкового майна нотаріусом, слід зазначити на низці важливих висновків.

По-перше, охорона спадкового майна – це досить великий складний комплекс заходів, спрямованих на збереження стану спадкового майна, максимально наближеного за своїми якостями та корисними властивостями до стану, в якому таке майно перебувало на момент смерті спадкодавця. Охорона спадкового майна розуміється в двох значеннях: в широкому – як комплекс всіх процедур та дій, спрямованих на створення відповідного правового режиму захисту спадкового майна, що включає в себе розшук, встановлення місцезнаходження, опис, зберігання, управління майном тощо. У вузькому розумінні охорона спадкового майна – це дії нотаріуса або уповноважених осіб (законом чи договором) з фактичного зберігання та охорони цілісності спадкового майна.

По-друге, сучасний стан законодавчого забезпечення охорони спадкового майна має сьогодні три рівні втілення. На першому – засадничьому – рівні ЦК України визначає загальні рамкові умови та вимоги до процедури охорони спадкового майна. На другому – базовому – рівні Закон України «Про нотаріат» визначає особливості, умови та перелік основних заходів із охорони спадкового майна. На третьому – підзаконному – рівні Порядок, а також Методичні рекомендації та інші норми законодавства, на які посилається Закон України «Про нотаріат», визначають алгоритм нотаріальних дій з охорони спадкового майна, детермінують та деталізують окремі процедурні аспекти.

Таким чином, сучасний стан та зміст законодавчого регулювання процедури охорони спадкового майна спрямовується на забезпечення інтересів передусім спадкоємців. Але, разом з тим, окремі аспекти такого забезпечення вимагають уточнення та вдосконалення.

Бібліографічні посилання

1. Кравченко М.Г. Роль нотаріуса в захисті спадкових прав за законодавством України // Науковий вісник Херсонського державного університету. Херсон, 2015. Випуск 3, Том 1. С. 118-122.
2. Кухарев О.Є. Вжиття заходів щодо охорони спадкового майна виконавцем заповіту та нотаріусом // Наукові записки ХЕПУ. № 2 (3). 2005. С. 108-116.
3. Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя: Рішення Науково-експертної ради з питань нотаріату при Міністерстві юстиції України 29.01.2009. URL:

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0001323-09>.

4. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Мін'юсту України від 22.02.2012 № 296/5м. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12/paran564#n564>.

5. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 № 3425-ХІІ. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.

6. Фурса Є.І. Спадкові правовідносини в нотаріальній і судовій практиці: дис. ... канд. юрид. наук; спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2004. 214 с.

7. Фурса С.Я. Функції нотаріату і суду щодо захисту прав та охоронюваних законом інтересів громадян, юридичних осіб і держави // Вісник Верховного Суду України. 2001. № 2. С. 49-52.

8. Фурса С.Я. Юридична природа і системна модель нотаріальних правовідносин // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. 2000. № 6 (9). С. 31-38.

9. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

Надійшла до редакції 09.01.2018

Rezvorovych K.R. Current state of the legislative provision for taking notarial measures to protect hereditary property. The analysis of the essence and content of the set of measures aimed at the protection of inherited property is carried out. It is noted that the purpose of this paper is to determine the main features and to search for ways to improve the legislative provision of the process of taking the notarial measures to protect hereditary property. The features of certain procedural aspects and actions on protection, preservation and management of the hereditary property are determined. The author's definition and vision of the content of the civil law category "hereditary property protection" is suggested. The features of inventory of such property are covered. The legislative consolidation of the procedure and peculiarities of the committing certain notarial acts in the process of hereditary property protection is analyzed.

It is stated that heritage protection is an extremely complex phenomenon in a notarial activity, it is a set of actions and procedures aimed at establishing a notary's control over the hereditary property, its identification, establishing location, taking measures to search for heritage, and ensuring its integrity and protection for the period of making all necessary actions for its inheritance by heirs is only a separate stage. The description of procedures for preservation and administration of property based on certain specific features and legal regime of the items being part of it is provided. The procedure for expenses for the protection of hereditary property is revealed. It is concluded that the current state of legislative provision of protection of hereditary property currently has three levels of implementation. At the first – foundation level - the Central Committee of Ukraine determines the general framework conditions and requirements for the procedure for the hereditary property protection. At the second - basic level - the Law of Ukraine "On Notarial System" determines the features, conditions and list of basic measures for the hereditary property protection. At the third - subordinate regulatory level - the Procedure, as well as the Methodological Recommendations and other principles of law being referred to by the Law of Ukraine "On Notarial System" determine the algorithm of notarial acts for the hereditary property protection, determine and detail certain procedural aspects. It is noted that the current state and content of legislative regulation of the procedure for the hereditary property protection focuses on ensuring the interests of the heirs, above all.

Keywords: *hereditary property, inheritance, heirs, hereditary property protection, notarial acts, administration of hereditary property.*
